

Institut Historii i Teorii Państwa i Prawa UMCS
Zakład Historii Państwa i Prawa

Artur KOROBOWICZ

Projekt i przygotowania do organizacji sądownictwa w guberni chełmskiej

Проект и подготсвительные работы по организации судебной части
в Холмской губернии

Entwurf und Vorbereitung der Organisation der Gerichtsbarkeit
im Gouvernement Chełm

„Problem chełmski” kilkakrotnie na przełomie XIX i XX w. urastał do rangi pierwszoplanowego problemu politycznego na ziemiach polskich pozostających pod panowaniem rosyjskim, był probierzem carskich planów politycznych i polityki narodowościowej wobec Królestwa Polskiego.

Ziemia chełmska, leżąca na pograniczu słowiańszczyzny wschodniej i zachodniej, do XIV w. należała na przemian do Rusi i do Polski. Ostatecznie w r. 1377 została na trwałe włączona do Korony Polskiej.¹ Zawarcie unii państwowej z Litwą i powstanie wielonarodowościowej Rzeczypospolitej postawiło na porządku dziennym problem unii kościelnej między katolikami a prawosławnymi. Ideę tę popierano zarówno ze względów typowo religijnych, jak i politycznych. W latach 1595 i 1596 na synodach w Brześciu Litewskim zawarta została unia pomiędzy przedstawicielami kościoła katolickiego a episkopatem diecezji prawosławnych istniejących w granicach Rzeczypospolitej.²

¹ *Monografia statystyczno-gospodarcza województwa lubelskiego*, Lublin 1932, t. II, — wstęp historyczny pióra K. Sochaniewicza, s. IX; S. Kutrzeba: *Polskie prawa historyczne do Chełmszczyzny*, „Głos Narodu” nr 42 z 19 II 1918.

² K. Chodynicki: *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska, Zarys historyczny 1370—1632*, Warszawa 1934, s. 293; *Historia Polski*, pod red. H. Łowmiańskiego, Warszawa 1958, t. I, cz. II, ss. 524—525; J. Czistowicz: *Oczerk istorii zapadno-russkoj cerkwi*, St. Pietierburg 1884, cz. II, s. 362.

Cerkiew prawosławna na tych ziemiach uznała zwierzchnictwo Rzymu, zachowując własną hierarchię kościelną i wschodnią liturgię. Powstały w ten sposób, obrządek greckounicki służyć miał wewnętrznej konsolidacji państwa i silniejszemu związaniu ludności ruskiej z Rzeczpospolitą szlachecką, poprzez jej polonizację i odseparowanie od prawosławnej Rosji. Nie mniejszą rolę odegrały również przy zawarciu unii interesy papieżstwa. Dotychczasowa diecezja prawosławna ze stolicą w Chełmie stała się diecezją obrządku greckounickiego.

Po rozbiorach tereny chełmskiej diecezji unickiej znalazły się pod panowaniem austriackim, w wyniku zaś zwycięskiej wojny Napoleona z Austrią zostały włączone w r. 1809 do Księstwa Warszawskiego, by wreszcie znaleźć się od r. 1815 w granicach Królestwa Polskiego. Chełmska diecezja greckounicka była jedyną diecezją tego obrządku w Królestwie Polskim, po ostatecznej zaś likwidacji unii w Cesarstwie w r. 1839 — jedyną diecezją unicką pod panowaniem Romanowych.

W XIX w. mniejszość ruska, zamieszkująca wschodnie tereny Królestwa Polskiego (województwa, a następnie gubernie lubelską i podlaską), współżyła z miejscową ludnością polską bez konfliktów. Sprzyjała temu wielowiekowa naturalna asymilacja tej ludności, przyspieszana podstawową wspólnością religii, terytorium i zarządu administracyjnego. Duchowieństwo greckounickie, bardziej niż w sąsiedniej Galicji, było spolonizowane, uczestniczyło też w polskich poczynaniach narodowyzwoleńczych.³ Dopiero od powstania styczniowego, gdy w carskiej polityce wobec Królestwa ostatecznie wziął górę kurs zdecydowanie centralistyczny i rusyfikacyjny, uznano za konieczne wzmocnienie elementu prawosławnego na wschodnich kresach Królestwa. Starano się w ten sposób stworzyć zapórę dla polskich wpływów kulturalnych i politycznych na gubernie zachodnie. Celowo wyszukiwane i eksponowane różnice narodowościowo-wyznaniowe służyły wzmocnieniu kampanii antypolskiej, sztucznemu stwarzaniu antagonizmów oraz uzasadnianiu następujących po nich aktów prawnych. Wykorzystując wspólną z prawosławiem przeszłość obrządku unickiego, w r. 1875, zlikwidowano administracyjnie unię w Królestwie Polskim, a ludność tego obrządku, zamieszkałą w granicach chełmskiej diecezji greckounickiej, zaliczono do prawosławia. Polityczny i wojskowy przymus towarzyszył „dobrowolnemu” przechodzeniu unitów na prawosławie. Wbrew carskim oczekiwaniom i pomimo ostrych prześladowań, jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XIX w. ok.

³ A. Korobowicz: *Kler greckounicki w Królestwie Polskim (1815—1875)*. „Rocznik Lubelski” 1966, t. IX, s. 241 n.

80 000 byłych unitów, oficjalnie włączonych do wyznania prawosławnego, nadal trwało przy swojej wierze, nie uznając kasaty unii.⁴

Problem tych tzw. „opornych” odżył na początku XX w. Po wydaniu przez cara Mikołaja II ukazu tolerancyjnego 17 IV 1905 r., byli unicy zaczęli masowo opuszczać oficjalne i uprzywilejowane wyznanie prawosławne i przechodzić na katolicyzm. Tylko w r. 1905 ruch ten objął ok. 58 000 osób.⁵ Jego masowy charakter poważnie zatrzwożył duchowieństwo prawosławne, gdyż — wobec odpadania od cerkwi całych wsi i gmin — zagrażał materialnym podstawom jego bytu. W tej sytuacji, już w r. 1905, ówczesny prawosławny biskup chełmski, Eulogiusz, rozpoczął intensywne i niezwykle konsekwentne zabiegi i działania, które miały doprowadzić do utworzenia z części terytoriów guberni lubelskiej i siedleckiej nowej guberni chełmskiej i wyłączenia jej z granic Królestwa Polskiego.⁶

Prace przygotowawczo-legislacyjne nad projektem utworzenia guberni chełmskiej rozpoczęły się w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych już w r. 1905, ale zostały wkrótce zawieszono wobec nieprzychylnego dla nich stanowiska premiera Sergiusza Witte i ówczesnego ministra Piotra Durnowo. Przeciwdziałał też projektom wydzielenia Chełmszczyzny, ze zrozumiałych powodów, warszawski generał-gubernator, Gieorgij Skalon. Po objęciu urzędu ministra spraw wewnętrznych, a wkrótce i premiera, przez Piotra Stołypina, prace nad projektem wznowiono pod koniec r. 1906. Specjalnej Komisji przewodniczył wiceminister spraw wewnętrznych Sergiusz Kryżanowski. Przygotowany przez komisję projekt utworzenia guberni chełmskiej uzyskał w styczniu 1907 r. zatwierdzenie Rady Ministrów i z aprobatą carską został ostatecznie skierowany w maju 1909 r. do Dumy Państwowej. Dyskusje nad nim w komisji ustawodawczej trwały przez 2 lata. Projekt wraz z referatem komisji ustawodawczej 7/20 V 1911 r. wniesiony został pod plenarne obrady Dumy, gdzie ostatecznie uchwalony został 14/27 VI 1912 r., po długich i burzliwych dyskusjach.⁷

⁴ A. A. Korniłow: *Russkaja politika w Polsce so wriemieni razdielow do naczata XX wieka*, Piotrograd 1915, s. 82. Tenże autor tak oceniał likwidację obrządku greckounickiego w Królestwie Polskim: „*Nasilstwiennoje obraszczeniye unitow i priesledowanije uportswujuszczich sostawlaet niesomniennno odnu iz samych pozornych storon russkoj politiki w Polsce posle 1864 g.*” — *loc. cit.*

⁵ H. Wierciński: *W sprawie wydzielenia Chełmszczyzny*, Warszawa 1910, s. 22.

⁶ P. Wieczorkiewicz: *Biskup Eulogiusz i oderwanie Chełmszczyzny od Królestwa Polskiego*, [w:] *Historia XIX i XX wieku, Studia i szkice*, Ossolineum, Warszawa—Wrocław 1979, s. 86 n.

⁷ Dokładnie przebieg prac przygotowawczo-legislacyjnych i ich tło polityczne przedstawia Wieczorkiewicz: *op. cit.*, ss. 90—96.

Ustawa *O utworzeniu ze wschodnich części guberni lubelskiej i siedleckiej odrębnej guberni chełmskiej z wyjęciem jej spod zarządu generał-gubernatora warszawskiego* uzyskała sankcję cesarską 23 VI 1912 r. (st. st.) na jachcie „Sztandart” w porcie w Bałtyjsku.⁸

Postanowienia ustawy tworzyły gubernię chełmską z siedzibą władz i instytucji gubernialnych w Chełmie. Terytorium nowej guberni objęło cały powiat bialski i znaczne części powiatów konstantynowskiego, radzyńskiego (bez Radzyna) i włodawskiego (z Włodawą) z dotychczasowej guberni siedleckiej, która uległa równoczesnej likwidacji. Z guberni lubelskiej oderwano i włączono do guberni chełmskiej całe terytoria powiatów tomaszowskiego i hrubieszowskiego, 5 wsi gminy Ludwin powiatu lubartowskiego, prawie cały powiat chełmski (bez gminy Brzeziny) oraz znaczne części powiatów krasnostawskiego (bez Krasnegostawu), zamojskiego (z Zamościem) i biłgorajskiego (z Biłgorajem).

W związku z likwidacją guberni siedleckiej pozostałe po włączeniu jej części do guberni chełmskiej powiaty przyłączono do guberni lubelskiej, z wyjątkiem powiatu węgrowskiego, który włączono do guberni łomżyńskiej.

Terytorium nowej guberni chełmskiej podzielono w celach administracyjnych na 8 powiatów: biłgorajski, bialski, chełmski, hrubieszowski, konstantynowski, tomaszowski, włodawski i zamojski. Gubernia lubelska w nowym kształcie terytorialnym składała się z 10 powiatów: garwolińskiego, janowskiego, krasnostawskiego, lubartowskiego, lubelskiego, łukowskiego, nowoaleksandryjskiego (puławskiego), radzyńskiego, siedleckiego i sokołowskiego.

Przepisy ustawy powoływały instytucje gubernialne nowej guberni i urząd policmajstra miasta Chełma. Jednocześnie wyjmowały gubernię chełmską spod zarządu generał-gubernatora warszawskiego i poddawały na zasadach ogólnych bezpośrednio zwierzchnictwu ministra spraw wewnętrznych.

W sprawach sądowych gubernię chełmską włączono do okręgu sądowego kijowskiej Izby Sądowej, pozostawiając jednak prawo materialne, ustrój sądów i zasady postępowania sądowego obowiązujące w Królestwie Polskim. Miały więc obowiązywać nadal w prawie cywilnym przepisy księgi II i III Kodeksu Napoleona, uzupełnione przepisami kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego i ustaw hipotecznych z r. 1818 i r. 1825, jak również funkcjonować sądy gminne. Jednak podział guberni chełmskiej na okręgi sądów gminnych i kalendarz wyborów sędziów gminnych

⁸ *Sobranije zakonienij i rasporiazenij prawitielstwa izdawajemoje pri Prawitielstwu i uszczem Sienatie*, 4 VII 1912, nr 128, *otdiel pierwyj*, st. 1120 — „Ob obrazowanii iz wostocznych czastiej Lublinskoj i Siedleckoj gubernii osoboj Chołmskoj gubernii s izjatijem jejo iz uprawlenija Warszawskiego gienierał-gubiernatora.”

miał być ustalany niezależnie od tych czynności w guberniach Królestwa Polskiego, określenie zaś stałych miejsc pobytu sędziów pokoju pozostawiono Ministrowi Sprawiedliwości. Postanowienia ustawy dopuszczały używanie w postępowaniu w sądach pokoju i w sądach gminnych języka polskiego. Uczestnicy postępowania, strony procesowe, ich przedstawiciele ustawowi i pełnomocnicy spośród członków najbliższej rodziny, nie znający języka rosyjskiego mogli składać prośby, skargi, wyjaśnienia i wnioski procesowe w języku polskim. Sędzia miał porozumiewać się wówczas z nimi za pośrednictwem tłumacza. Prawa takiego nie dano obrońcom zawodowym. Ustawa przewidywała utworzenie dla guberni chełmskiej Sądu Okręgowego z siedzibą w Chełmie.

Nowa gubernia chełmska zaczęła istnieć formalnie od 1 IX 1913 r.⁹ Pierwszym gubernatorem chełmskim został mianowany Aleksander Wołżyn, dotychczasowy gubernator siedlecki.¹⁰ W końcu r. 1913 funkcjonowały już także liczne instytucje gubernialne, np. Chełmska Dyrekcja Naukowa, podporządkowana Kijowskiemu Okręgowi Naukowemu, oraz Chełmski Gubernialny Urząd Wojskowy.¹¹

Wcześniej, gdyż z początkiem r. 1913, przystąpiono do prac nad ścisłym określeniem i wytyczeniem w terenie granic nowo utworzonej guberni, jak również przyłączeniem do sąsiednich powiatów i gmin tych powiatów i gmin, które zostały podzielone granicą guberni chełmskiej. Po uzgodnieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych warszawski generał-gubernator powołał w tym celu w pierwszych dniach lutego 1913 r. 3 rodzaje specjalnych komisji: powiatowe, gubernialne i jedną międzygubernialną. Komisje powiatowe składały się z komisarza do spraw włościańskich (jako przewodniczącego komisji), naczelnika powiatu i mierniczego. Ich zadaniem było wytyczenie granicy w terenie i naniesienie jej linii na wojskowe mapy dużej skali.¹² Komisje gubernialne dokonały w marcu 1913 r. przydziału części powiatów i gmin rozdzielonych linią graniczną guberni chełmskiej do sąsiednich powiatów i gmin.¹³ Działając na mocy upoważnienia zawartego w art. IV ustawy z r. 1912 Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z warszawskim generał-gubernatorem zatwierdził granice guberni chełmskiej, a ich przebieg podano do publicznej wiadomości.¹⁴ Generał-gubernator warszawski polecił zaś gubernatorom lubelskiemu, chełmskiemu i siedleckiemu ustawić znaki gra-

⁹ Archiwum Państwa w Lublinie [dalej cyt. APL], Kancelaria Gubernatora Chełmskiego [dalej cyt. KGCh], nr 2(1913), nie fol.

¹⁰ *Wieczorkiewicz: op. cit.*, s. 96.

¹¹ KGCh, nr 2 (1913).

¹² Pismo generał-gubernatora warszawskiego do gubernatora siedleckiego z 4 II 1913 r., *ibid.* nr 471/5.

¹³ *Loc. cit.*

¹⁴ „Prawitelski wiestnik”, nr 173 z 10 VIII 1913.

niczne w formie słupów w miejscach przecięcia linii granicznej z drogami klasy I i II i tam, gdzie to uznają za konieczne.¹⁵

Po określeniu i wytyczeniu granic guberni chełmskiej oraz utworzeniu władz administracyjnych i instytucji gubernialnych, zagadnieniem najistotniejszym była organizacja sądownictwa w nowej guberni. Bez własnych instytucji sądowych gubernia chełmska stanowiła twór nie ukończony i niezdolny do służenia realizacji celów politycznych, które leżały u podstaw decyzji o jej wyodrębnieniu. Świadome tego były zarówno władze gubernialne, jak i resortowe władze sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w Petersburgu.

Do czasu utworzenia w Chełmie przewidzianego ustawą z r. 1912 Sądu Okręgowego sprawy cywilne i karne z terenu guberni chełmskiej pozostały w dotychczasowej jurysdykcji sądów okręgowych w Lublinie i Siedlcach. Jednocześnie prezesowi Sądu Okręgowego w Lublinie powierzono organizacyjne przygotowania do otwarcia Sądu Okręgowego w Chełmie i w tym celu utworzono w Sądzie Okręgowym w Lublinie specjalną kancelarię do spraw chełmskiego SO.¹⁶

We wrześniu 1913 r. wizytował gubernię chełmską E. Mienkin, dyrektor departamentu spraw duchownych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i zarazem zastępca przewodniczącego międzyresortowej komisji do spraw guberni chełmskiej. Skarżył mu się gubernator A. Wołżyn na brak w Chełmie Sądu Okręgowego oraz zjazdu sędziów pokoju i sędziów gminnych, wskazywał na szkodliwość dla sprawy ruskiej podsądności mieszkańców guberni Sądom Okręgowym w Lublinie i Siedlcach, prosił o przyspieszenie prac nad organizacją sądownictwa w guberni chełmskiej.¹⁷ W tym czasie przygotowany w Ministerstwie Sprawiedliwości projekt organizacji sądownictwa w guberni chełmskiej był już wniesiony do Dumy Państwowej i przewidywano przedstawienie jego treści 7 XI 1913 r. komisji do spraw reform sądowych Dumy.¹⁸

Niezależnie od prac przygotowawczo-legislacyjnych prowadzonych w Petersburgu, przewodniczący Sądu Okręgowego w Lublinie, Nikołaj

¹⁵ Pismo generał-gubernatora warszawskiego nr 3822/5 z 31 VIII 1913 r. do gubernatora siedleckiego — KGCh, nr 2 (1913).

¹⁶ Centralnyj Gosudarstwiennyj Istoriceskij Archiw SSSR w Leningradzie [dalej cyt. CGIAL], fond 1405, op. 545, d. 16249, k. 37 — pismo przewodniczącego SO w Lublinie N. Sierpowskiego do gubernatora chełmskiego nr 70 z 24 III 1914 r., opatrzone podpisem zarządzającego kancelarią i pieczętą „Po Chołmskomu Okružnomu Sudu”. O tymczasowej jurysdykcji SO w Lublinie w stosunku do mieszkańców 5 powiatów guberni chełmskiej także w KGCh, nr 2 (1913) — pismo przew. SO w Lublinie do gubernatora chełmskiego z 24 IV 1914 r., nr 88.

¹⁷ CGIAL, f. 1405, op. 545, d. 16249, k. 49 — Mienkin do dyrektora II Departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości D. Żywkowicza 15 X 1913 r.

¹⁸ *Ibid.*, k. 50 — Żywkowicz do Mienkina 30 X 1913 r.

Sierpowski, podejmował był czynności organizacyjne zmierzające do otwarcia Sądu Okręgowego w Chełmie. W listopadzie 1913 r. zwrócił się do gubernatora chełmskiego z prośbą o sporządzenie wykazu majątków ziemskich, folwarków, kolonii i osad oraz wszystkich miejsc zamieszkałych mających nazwy, położonych na tych częściach powiatów biłgorajskiego, chełmskiego, krasnostawskiego, lubartowskiego i zamojskiego, które włączone zostały do guberni chełmskiej. W ten sposób przygotowywał się do przekazania części archiwum hipotecznego Sądu Okręgowego w Lublinie Sądowi Okręgowemu w Chełmie.¹⁹ Następnie 24 III 1914 r. prosił o sporządzenie i wydanie drukiem w terminie do 1 XII 1914 r. spisu miejscowości guberni chełmskiej z podaniem ich odległości od miasta gubernialnego i właściwych miast powiatowych, niezbędnego w chwili otwarcia Sądu Okręgowego w Chełmie przy rozliczaniu kosztów podróży sędziów przysięgłych, biegłych i świadków.²⁰

Prace nad projektem ustawy o organizacji sądownictwa w guberni chełmskiej zakończone zostały w Ministerstwie Sprawiedliwości 24 IV 1913 r. Taką datą opatrzona jest podpisana przez ministra szczegółowa obszerna „notatka wyjaśniająca” do projektu²¹, niezwłocznie wniesionego do ciał ustawodawczych. W Ministerstwie Sprawiedliwości panowało przekonanie, iż ustawa jeszcze latem uzyska zatwierdzenie cesarskie i do końca 1913 r. będzie wprowadzona w życie.²² Przebieg prac legislacyjnych nie był jednak tak szybki i ustawa po przyjęciu przez Radę Państwa i Dumę Państwową została zatwierdzona przez Mikołaja II dopiero 12 VII 1914 r.²³

Ponieważ przy wydzielaniu terytorium guberni chełmskiej nie re-spektowano granic dotychczasowych powiatów i gmin, ustawa określała nowe okręgi sądów gminnych, dopasowując je do nowych granic gmin i powiatów. Nowy powiat bialski, złożony z dotychczasowego powiatu bialskiego i północno-wschodniej części powiatu radzyńskiego, otrzymał 2 nowe sądy gminne obok 4 istniejących. Pozostawiono istniejące 4 sądy gminne w granicach powiatu biłgorajskiego, pomimo zmniejszenia jego terytorium o część pozostałą w guberni lubelskiej. Dodano 1 sąd gminny do dotychczasowych 4 w powiecie włodawskim, chociaż zachodnia jego

¹⁹ KGCh, nr 2 (1913) — pismo nr 1775 z 11 XI 1913 r.

²⁰ CGIAL, f. 1405, op. 545, d. 16249, k. 37.

²¹ *Ibid.*, k. 1—27 — druk zbroszurowany: *Objasnitelnaja zapiska k projektu Ministra Justyciji ob ustrojstwie sudiebnoj czasti w Chołmskoj gubernii...*

²² Opinię taką zawarł D. Żywkowicz 2 V 1913 r. w poufnym piśmie do st. prezesa warszawskiej Izby Sądowej N. Posnikowa — *ibid.*, k. 39.

²³ *Sobranije uzakonienij i rasporiażenij prawitielstwa.*, 12 VII 1914 r., nr 168, *otdiel pierwyj*, st. 1952 — „*Ob ustrojstwie sudiebnoj czasti w Chołmskoj gubernii i o wyzywajemoj obrazowanijem nazwannoj gubernii izmienenii sztatow niekotorych sudiebnych ustanowlenij.*”

część nie została włączona do guberni chełmskiej. Powiaty hrubieszowski i tomaszowski weszły do guberni chełmskiej w dotychczasowych granicach, ale utworzono w nich nowe sądy gminne, 1 w hrubieszowskim i 2 w tomaszowskim. Powiaty zamojski i konstantynowski zachowały liczbę sądów gminnych i granice ich okręgów bez zmian, chociaż znaczne części ich terytoriów pozostały w guberni lubelskiej. W obu tych powiatach miały funkcjonować po 4 sądy gminne. Wreszcie 3 nowe sądy gminne powołano w powiecie chełmskim, do którego dołączono część powiatu lubartowskiego i wschodnią część powiatu krasnostawskiego (guberni lubelskiej). Razem utworzono w guberni chełmskiej 9 nowych sądów gminnych. Zwiększona została także o 13 liczba sądów gminnych w guberni lubelskiej w jej nowych granicach. Wydzielenie więc guberni chełmskiej spowodowało zwiększenie liczby sądów gminnych funkcjonujących na tym samym terytorium o 22. W ten sposób zmniejszeniu uległy okręgi sądów gminnych, co z punktu widzenia funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości było zabiegiem właściwym, przybliżyło bowiem sąd stronom procesowym. Nowe sądy gminne miały być tworzone w składzie sędzia gminny, 3 ławników i pisarz, poczynając od 1 I 1915 r. Na utrzymanie sądownictwa gminnego guberni chełmskiej przewidziano w budżecie państwa 27 060 rubli rocznie, poczynając od 1 I 1915 r.

Ustawa wprowadziła również zmiany w dotychczasowej organizacji zjazdów sędziów pokoju i sędziów gminnych, które były instancją apelacyjną od wyroków sądów gminnych na wsi i sędziów pokoju w miastach. Teren guberni chełmskiej podzielono na 3 okręgi pokojowe. Okręg I obejmował powiaty chełmski, hrubieszowski i włodawski, a zjazd tego okręgu miał siedzibę w Chełmie. Okręg II powstał z dotychczasowego okręgu II guberni lubelskiej. Zjazd tego okręgu (z siedzibą w Zamościu) miał pod swą jurysdykcją powiaty biłgorajski, tomaszowski i zamojski. Wreszcie okręg III powstał z przemianowania dotychczasowego okręgu II guberni siedleckiej i obejmował powiaty bialski i konstantynowski z siedzibą zjazdu w Białej Podlaskiej.

Sądownictwo gminne i pokojowe guberni lubelskiej podzielono na 2 okręgi. Okręg I objął powiaty lubelski, lubartowski, janowski, krasnostawski i nowoaleksandryjski (puławski). Zjazd tego okręgu urzędował w Lublinie. Okręg II powstał z dotychczasowego okręgu I guberni siedleckiej. Zjazd okręgu II guberni lubelskiej (z siedzibą w Siedlcach) obejmował swą jurysdykcją powiaty garwoliński, łukowski, radzyński, sokołowski i siedlecki guberni lubelskiej oraz powiat węgrowski guberni łomżyńskiej.

Zmiany te wymagały utworzenia nowych stanowisk w celu obsadzenia Zjazdu okręgu I guberni chełmskiej, a mianowicie przewodniczącego Zjazdu, 1 sekretarza, 1 pomocnika sekretarza, po 2 komorników

i woźnych. Zwiększono także na objętym reorganizacją terenie liczbę sędziów pokoju, tworząc po 1 nowym urzędzie cyrkulowych (*uczastkowych*) sędziów pokoju w Lublinie i Chełmie oraz dodatkowego sędziego pokoju w okręgu I guberni chełmskiej. Postanowienia te, podobnie jak dotyczące sądów gminnych, miały być wprowadzone w życie, poczynając od 1 I 1915 r.

Szczegółowe uregulowanie w ustawie organizacji pionu sądownictwa pokojowego, a szczególnie sądów gminnych oraz zjazdów sędziów pokoju i sędziów gminnych, wymuszone było istotnymi zmianami granic jednostek podziału terytorialnego, powstałymi w wyniku wydzielenia nowej guberni. Jednak sądy gminne i zjazdy pokojowe na terytorium guberni chełmskiej istniały i funkcjonowały do czasu wydania ustawy, lecz w liczbie i strukturze terytorialnej dotychczasowej. Tak więc przepisy ustawy dotyczące sądownictwa pokojowego miały charakter nie tyle kreatywny, ile porządkujący dotychczasową organizację.

Inaczej sprawa miała się z sądownictwem ogólnym. Tworzenie guberni chełmskiej wymagało powołania dla niej odrębnego Sądu Okręgowego. Naturalnie, wymóg ten nie wypływał ani z rzeczywistej potrzeby wymiaru sprawiedliwości, ani z konieczności utrzymania dotychczasowego schematu organizacyjnego sądownictwa ogólnego, w którym każdy z 10 sądów okręgowych warszawskiego okręgu sądowego obejmował swą jurysdykcją 1 gubernię. Wymiar sprawiedliwości dla ludności guberni chełmskiej mogły z powodzeniem, tak jak dotąd, sprawować sądy okręgowe w Lublinie i Siedlcach. Zasada zaś obejmowania jurysdykcją sądu okręgowego terytorium 1 guberni została złamana w momencie likwidacji guberni siedleckiej i utrzymania Sądu Okręgowego w Siedlcach. Odtąd w guberni lubelskiej funkcjonowały 2 sądy okręgowe — w Lublinie i Siedlcach.

Powołanie Sądu Okręgowego w Chełmie wypływało z przesłanek politycznych, było prostą konsekwencją wydzielenia guberni chełmskiej. Bez tego niemożliwe było osiągnięcie głównego celu wydzielenia Chełmszczyzny, tzn. rusyfikacji wschodnich terenów Królestwa. W okresie przedłużających się prac legislacyjnych nad ustawą o organizacji sądownictwa w guberni chełmskiej, prezes lubelskiego Sądu Okręgowego, N. Sierpowski, w obszernym poufnym liście z 5 V 1914 r. do gubernatora chełmskiego, A. Woźny, uznał utworzenie Sądu Okręgowego w Chełmie za sprawę nie cierpiącą zwłoki, właśnie ze względów politycznych.²⁴ Jego zdaniem, wszelkim przedsięwzięciom rządowym, mającym

²⁴ APL, Sąd Okręgowy w Lublinie (1876—1915) [dalej cyt. SO Lublin], nr 196, k. 296 — „*Pri nalicznosti takich uslovii glavnaja cel upomnianutogo wyse zakona — raspolaczienije kraja nikogda nie budiet osuszczestwlatijsija w dołżnoj mierie.*”

prezes, 2 towarzysze prezesa i 11 członków sądu. Funkcje śledcze i oskarżycielskie powierzono 19 sędziom śledczym, 1 prokuratorowi Sądu Okręgowego i 8 towarzyszom prokuratora. Personel pomocniczo-wykonawczy Sądu Okręgowego stanowiło 4 sekretarzy, 8 pomocników sekretarzy, 1 sekretarz przy prokuratorze, 1 archiwista oraz 4 komorników i 8 woźnych sądowych. Znakomitą część etatów sędziów śledczych, prokuratorów i organów pomocniczo-wykonawczych zyskano dla Sądu Okręgowego w Chełmie, znosząc je równocześnie w tych sądach w Lublinie i Siedlcach.²⁷

Podobnie jak przy sądach gminnych i zjazdach, postanowienia ustawy dotyczące Sądu Okręgowego miały być wprowadzone w życie po 1 I 1915 r. Przepisy przejściowe przewidywały, iż w momencie otwarcia Sądu Okręgowego w Chełmie przekazane zostaną do niego według właściwości terytorialnej z Sądów Okręgowych w Lublinie i Siedlcach wszystkie rozpoczęte sprawy karne i cywilne, z wyjątkiem tych, w których wyznaczono już termin posiedzenia w celu merytorycznego załatwienia sprawy, lub w których obie strony procesowe wniosły o zakończenie postępowania w dotychczasowym sądzie.

Wobec wyłączenia chełmskiego Sądu Okręgowego z okręgu warszawskiej Izby Sądowej i włączenia do kijowskiego okręgu sądowego, ustawa tworzyła w kijowskiej Izbie Sądowej nowy departament, składający się z przewodniczącego departamentu i 8 członków Izby, jak również przydzieliła do tego departamentu nowe etaty sekretarza, 6 pomocników sekretarza i komornika.

Przewidywano, iż w departamencie tym skoncentrowane zostaną wszystkie sprawy cywilne wpływające do kijowskiej Izby Sądowej z Sądu Okręgowego w Chełmie w trybie apelacyjnym. To szczególne rozwiązanie podyktowane zostało odmiennością prawa cywilnego i handlowego obowiązującego w guberni chełmskiej, a nie znanego bliżej członkom Izby Sądowej w Kijowie. W ministerialnym uzasadnieniu projektu ustawy pisano wprost, iż skład personalny instancji apelacyjnej ma w tym przypadku znaczenie szczególne i że winien być kompletowany spośród osób znających prawo obowiązujące w Królestwie Polskim.²⁸

²⁷ W Sądzie Okręgowym w Lublinie zlikwidowano 11 etatów sędziów śledczych, 6 towarzyszy prokuratora, 2 komorników i 4 woźnych, natomiast w Sądzie Okręgowym w Siedlcach — 4 etaty sędziów śledczych, 3 towarzyszy prokuratora, 2 komorników i 3 woźnych.

²⁸ CGIAL, f. 1405, op. 545, d. 16249, k. 17: „Poetomu odnim iz suszczestwienniej-szych usłowij uspieszno go prowadienija w żyżń zakona 23 VI 1912 g., imiejuszczego krupnoje gosudarstwiennoje znaczenije, jawlajetsia niesomnianno, obiesiecznienije wydajuszczich Chołmskoju gubernieju sudiebnych miest dostatocznym kontingientom lic, bliżajszym obrazom znakomych s osobymi zakonami gubernij Priwisłinsko-

Istotną nowość w organizacji sądowej stanowiło wprowadzenie w chełmskim Sądzie Okręgowym instytucji sądów przysięgłych, które przewidziane były w rosyjskich ustawach sądowych z r. 1864 do orzekania w przedmiocie winy w sprawach o przestępstwa zagrożone obok kary zasadniczej karą dodatkową pozbawienia lub ograniczenia praw stanu.²⁹ Instytucji tej jednak nie wprowadzono w Królestwie Polskim, realizując w r. 1876 reformę jego sądownictwa z powodów zresztą czysto politycznych.³⁰ Obecnie ustawa, przewidując powołanie sędziów przysięgłych na przestrzeni 1915 r., regulowała również nieco odmiennie kwestie kompletowania list sędziów przysięgłych oraz warunki uprawniające do umieszczenia na liście. Odstępstwa w tym względzie od zasad obowiązujących w Rosji podyktowane były odrębnościami ustroju niższych organów administracji na ziemiach Królestwa, innymi niż w Rosji stosunkami społecznymi, wreszcie — służyły celom carskiej polityki narodowościowej.

Przed wszystkim radykalnie obniżony został cenzus majątkowy. Na sporządzonych odrębnie w każdym powiecie guberni chełmskiej listach ogólnych sędziów przysięgłych mogli być umieszczani już chłopci posiadający 6 morgów gruntu (ok. 3,4 ha), podczas gdy w Rosji prawo takie przysługiwało dopiero właścicielom gospodarstw o powierzchni 100 dzieścin (prawie 110 ha). Chodziło naturalnie o zmajoryzowanie składów sądów przysięgłych przez ludność chłopską, albo inaczej — o niedopuszczenie do przewagi w nich przedstawicieli ziemiaństwa. Ponadto na listach tych umieszczano te same kategorie osób co w Rosji³¹ i dodatkowo — pełniących w sposób nieskazitelny przez co najmniej 3 lata obowiązki na stanowiskach wójtów gmin, sołtysów, sędziów gminnych i ławników sądów gminnych.

Przy zestawianiu kolejnych, zapasowych i kwartalnych list sędziów przysięgłych, jak też przy wyznaczaniu z listy kolejnej 30 sędziów przysięgłych i 3 zapasowych do zasiadania w danym okresie, ustawa nakażywała stosować w guberni chełmskiej zasady przyjęte dla 9 guberni zachodnich, tzn. kijowskiej, wołyńskiej, podolskiej, witebskiej, wileńskiej, kowieńskiej, grodzieńskiej, mohylewskiej i mińskiej. Przepis ten daje wyraźny dowód na to, iż polityka carska w guberni chełmskiej miała na celu prawne ograniczanie ludności polskiej i żydowskiej, a w ten sposób umac-

go Kraja i głównym obrazom spieczalnych graždanskich i torgowych zakonow [...] Osobiennoj w ukazannom odnoszenii znaczenije dolžen imiet konieczno licznyj sostaw wysszej apiellacyonnoj instancyi."

²⁹ Art. 7 rosyjskiej organizacji sądowej (*uczrieżdzenija sudiebnych ustanowlenij*) w związku z art. 201 ustawy postępowania karnego (z 20 XI 1864 r. st. st.).

³⁰ Patrz bliżej: A. Korobowicz: *Reforma ustroju sądownictwa w Królestwie Polskim po 1863 r. Przygotowanie i treść*, Lublin 1976, ss. 120—121, 149.

³¹ Art. 84 pkt 1, 2, i 3 *uczrieżdzenija sudiebnych ustanowlenij* z 20 XI 1864 r.

nianie żywołu ruskiego. Takie same cele przyświecały polityce narodowościowej w tzw. guberniach zachodnich, tzn. na ziemiach, które znalazły się pod władztwem rosyjskim w wyniku trzech kolejnych rozbiorów. Przy sporządzaniu list sędziów przysięgłych obowiązywać więc miała w guberni chełmskiej zasada, iż liczba umieszczonych na tych listach Żydów winna odpowiadać procentowemu stosunkowi ich liczby w każdym powiecie do ogółu mieszkańców powiatu. Obawę przed przewagą na listach sędziów przysięgłych elementu polskiego i żydowskiego nad prawosławnym wyrażono dobitnie w powoływanym już ministerialnym uzasadnieniu projektu ustawy. Rozwiązania proponowane w projekcie były znacznie radykalniejsze niż ostatecznie przyjęte w ustawie. Ministerstwo Sprawiedliwości stwierdzało wprost, iż w licznych miejscowościach guberni chełmskiej przeważa liczebnie nad prawosławnymi ludność wyznań katolickiego i mojżeszowego, a generalnie we wsiach przeważa ludność katolicka. Do uzasadnienia projektu dołączono na dowód zestawienie statystyczne, z którego wynika, iż w nowo utworzonej guberni chełmskiej zamieszkiwało 36,52% prawosławnych, 45,14% katolików, 15,09% żydów i 3,25% osób innych wyznań.³² Wychodząc z tych danych Ministerstwo projektowało odrzucenie przy zestawianiu list sędziów przysięgłych zasady procentowej proporcji i zastąpienie jej *numerus clausus*. Projekt ustawy przewidywał, że na listach sędziów przysięgłych liczba osób wyznań nieprawosławnych nie może przekraczać 2/5.

Po wniesieniu projektu w kwietniu 1913 r. do organów ustawodawczych, w Ministerstwie Sprawiedliwości przystąpiono do prac przygotowawczych mających na celu skompletowanie właściwej kadry sędziów do obsadzenia nowych etatów w Sądzie Okręgowym w Chełmie i w kijowskiej Izbie Sądowej. Już 2 V 1913 r. dyrektor II Departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości, D. Żywkowicz, skierował poufne pisma do st. prezesa kijowskiej Izby Sądowej, A. Mejsnera³³, i st. prezesa warszawskiej Izby Sądowej, N. Posnikowa³⁴. Wyrażając przekonanie, iż projekt ustawy jeszcze latem tego roku stanie się prawem, prosił ich o przedstawienie w terminie do 1 IX 1913 r. właściwych, znających prawo Kró-

³² CGIAL, f. 1405, op. 545, d. 16249, k. 20. W szczegółach proporcje te wyglądały często jeszcze bardziej niekorzystnie. Np. w m. Włodawa zamieszkiwało 139 prawosławnych, 1390 katolików i 8499 żydów; w Biłgoraju — 722 prawosławnych, 5269 katolików i 4625 żydów; w Zamościu — 110 prawosławnych, 4815 katolików i 9298 żydów. Nawet w stolicy guberni — Chełmie było 6707 prawosławnych, 5047 katolików i 8455 żydów. W gminach natomiast wiejskich powiatu konstantynowskiego zamieszkiwało 9494 prawosławnych, 41591 katolików i 9738 żydów, a w gminach wiejskich powiatu zamojskiego — 11 744 prawosławnych, 55 266 katolików i 7331 żydów.

³³ *Ibid.* k. 38.

³⁴ *Ibid.*, k. 39.

lestwa Polskiego, kandydatów na nowe posady sądowe. Posnikow zakomunikował Ministerstwu Sprawiedliwości listę swoich kandydatów już 26 VI 1913 r.³⁵ Na projektowane etaty w kijowskiej Izbie Sądowej proponował wyłącznie sędziów z okręgu warszawskiej Izby Sądowej, przy czym przedstawił tylko 5 osób, tzn. połowę wymaganej liczby. Zapewne zdawał sobie sprawę z tego, iż na pozostałe etaty wybrani zostaną kandydaci prezentowani przez Mejsnera. Posnikow proponował na przewodniczącego nowo tworzonego departamentu kijowskiej Izby Sądowej, członka warszawskiej Izby Sądowej, Antoniego Zemczużnikowa, a na członków Izby 3 członków warszawskiego Sądu Okręgowego — Nikołaja Gafienko, Nikołaja Stefanowicza i Aleksandra Szymkiewicza oraz członka siedleckiego Sądu Okręgowego, Nikołaja Michajłowa.

Podobnie postąpił w sprawie obsady Sądu Okręgowego w Chełmie. W tym wypadku nie wypowiadał się co do kandydatury przewodniczącego sądu, proponował zaś na 2 etaty towarzyszy przewodniczącego — G. Mołofiejewa — członka warszawskiego Sądu Okręgowego i W. Marina — przewodniczącego Zjazdu sędziów pokoju okręgu II guberni siedleckiej. Na członków Sądu Okręgowego w wydziale cywilnym przedstawiał 4 sędziów pokoju z okręgu swej Izby — Syniewiczza, Bogajewskiego, Teodorowicza i Browkowicza, a do wydziału karnego — sędziego śledczego powiatu łomżyńskiego, Syngalewicza, sędziego pokoju z Warszawy, Smoleńskiego i sekretarza IV Departamentu (karnego) warszawskiej Izby Sądowej, Morozowa. Do pełnej obsady etatów sędziowskich brakowało więc jeszcze 4 kandydatów.

Mejsner propozycje swoje przedstawił dopiero 23 XI 1913 r.³⁶ Pominął milczeniem stanowisko przewodniczącego departamentu Izby, natomiast proponował komplet kandydatów na wszystkie nowe etaty sędziowskie w Izbie. Interesujące jest, że umieścił wśród nich tylko 2 sędziów z terenu Królestwa Polskiego, a mianowicie towarzysza przewodniczącego Sądu Okręgowego w Lublinie, Nikołaja Peslewicza i proponowanego też przez Posnikowa — A. Szymkiewicza. Pozostali wywodzili się z kijowskiego okręgu sądowego. Byli to 3 towarzysze przewodniczącego Sądu Okręgowego w Kijowie — Skarżyński, Duganow i Kislicznyj, członek tegoż sądu, Gudim-Lewkowicz oraz towarzysze przewodniczącego sądów okręgowych w Czernichowie — Spanowski i w Czerkasach — Nadiieński.

Równie kompletna była propozycja obsady etatów Sądu Okręgowego w Chełmie, przy czym nie pojawiło się w niej ani jedno nazwisko spośród proponowanych przez Posnikowa. Mejsner pisze, iż przewodniczący Sądu Okręgowego w Lublinie, Sierpowski, powiadomił go o otrzymanej

³⁵ *Ibid.*, k. 41—43.

³⁶ *Ibid.*, k. 44—46.

z Ministerstwa Sprawiedliwości propozycji objęcia prezesury chełmskiego Sądu Okręgowego i przyjęciu jej. Należy więc mniemać, iż przedstawiona przez Mejsnera lista jego kandydatów była uzgodniona z Sierpowskim. Mejsner proponował na towarzyszy przewodniczącego Sądu Okręgowego w Chełmie Ilję Kalinina i Iwana Korniejewa-Grebarowa, członków lubelskiego Sądu Okręgowego. W celu obsadzenia etatów sędziowskich przedstawiał nazwiska 6 sędziów z Królestwa i 5 z Rosji. Były to kandydatury 2 członków Sądu Okręgowego w Lublinie — Nikołaja Orłowa i Stiepana Fiedorowskiego, 2 sędziów pokoju — Reszetyłowicza z Biłgoraja i Różanowicza z Sokołowa oraz 2 towarzyszy prokuratora Sądu Okręgowego w Lublinie — Mitasowa i Zwieriewa. Z Rosji proponował von Bessera, Maksimowa, Michajłowa, Piedadjewa i Nikiporca.

Obok przygotowań do obsady urzędów sędziowskich w projektowanych sądach władze administracyjne i sądowe stanęły w r. 1914 wobec problemu zbliżających się kolejnych wyborów na stanowiska sędziów gminnych i ławników sądów gminnych. Prace nad ustawą o organizacji sądownictwa przeciągały się, nowe okręgi sądów gminnych nie były ustalone, a niektóre okręgi dotychczasowych sądów gminnych znalazły się obecnie częściowo na terytorium guberni chełmskiej, częściowo zaś guberni lubelskiej. Powstało więc pytanie, który z gubernatorów ma zatwierdzać wybranych przez gminy kandydatów na ławników i przedstawiać Ministrowi Sprawiedliwości do zatwierdzenia kandydatów na stanowiska sędziów gminnych. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych poleciło, aby do czasu uchwalenia ustawy i rozdzielenia okręgów sądów gminnych problemy związane z wyborem sędziów gminnych i ławników załatwiali wspólnie, po wzajemnym między sobą uzgodnieniu, gubernatorzy: chełmski i lubelski.⁸⁷

Wybuch pierwszej wojny światowej, w miesiąc po podpisaniu przez cara ustawy o organizacji sądownictwa w guberni chełmskiej, uniemożliwił przewidziane na r. 1915 wprowadzenie jej przepisów w życie. Już 17 IX 1914 r. Żywkowicz zawiadomił Posnikowa, iż realizacja ustawy z 3 VII 1914 r. została odłożona do czasu odrębnego w tym przedmiocie postanowienia.⁸⁸ Dalsze wydarzenia, jak wiadomo, przesądziły zarówno o losach guberni chełmskiej, jak i przygotowywanej dla niej organizacji sądownictwa. Austriackie władze w r. 1915 organizując administrację okupacyjną przywróciły na tym terenie podział na powiaty w granicach z czasów przed utworzeniem guberni chełmskiej.

Jednak echa carskiej polityki narodowościowej wobec wschodnich

⁸⁷ CGIAL, f. 1405, op. 545, d. 18511, k. 1—2 — pismo z 12 V 1914, nr 15479 Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Ministra Sprawiedliwości.

⁸⁸ CGIAL, f. 1405, op. 545, d. 16249, k. 54.

terenów Królestwa odezwały się jeszcze raz, mianowicie w traktacie brzeskim, podpisanym w nocy z 8 na 9 II 1918 r. przez państwa centralne, które uznały prawo nacjonalistyczno-burżuazyjnej Ludowej Republiki Ukrainy do Podlasia i Chełmszczyzny. Rozwój wypadków politycznych udaremnił realizację tych planów.

РЕЗЮМЕ

В июне 1912 г. русская Государственная Дума приняла закон об образовании из восточных частей люблинской и седлецкой губерний особой Холмской губернии и о выключении ее из пределов Царства Польского. Это был последний акт царской национальной политики в Царстве Польском, упорно реализованной после подавления Январского восстания 1863 г. с целью укрепить православный элемент на восточных рубежах Царства и создать преграды для польских культурных и политических влияний на западные губернии Империи. Новая губерния начала формально существовать с сентября 1913 г.

В июле 1914 г. царь Николай I утвердил закон об устройстве судебной части в Холмской губернии. Закон сохранял в Холмской губернии такую же организацию судебных мест как и в остальных губерниях Царства Польского, меняя, однако, границы округов гминных и мировых судов, а также съездов гминных и мировых судей. Кроме того, в Холме был создан новый Окружный суд. Существенным было исключение судебной части в Холмской губернии из судебного округа Варшавской судебной палаты и инстанционное подчинение Судебной палате в Киеве.

На территории новой губернии было сохранено действие судебного права Царства Польского, в том числе и французско-польского материального гражданского права.

Еще до подписания царем закона об устройстве судебной части в Холмской губернии начались подготовительные работы по созданию новых судов. Комплектовался состав судов, причем предполагалось назначать на посты судей лиц русских по национальности, но знающих право, действующее в Царстве Польском. Предусматривалось также постепенное переселение на другие территории нотариусов и адвокатов — поляков и их замены русскими. Начало войны помешало реализации этих планов. Министерство юстиции отменило введение в жизнь закона от июля 1914 года до момента принятия отдельного в этом отношении решения.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Juni 1912 verabschiedete die russische Reichsduma das Gesetz über die Bildung eines separaten Gouvernements Chełm aus östlichen Teilen der Gouvernements Lublin und Siedlce und Ausschluß desselben aus dem Königreich Polen. Es war dies der letzte Akt der zaristischen Nationalitätenpolitik im Königreich Polen, die nach der Niederlage des Januaraufstandes von 1863 konsequent realisiert wurde. Diese Politik bezweckte die Stärkung des russisch-orthodoxen Elements in östlichen Gebieten des Königreichs und die Verhinderung polnischer kulturellen

und politischen Einflüssen in den westlichen Gouvernements. Formell entstand das neue Gouvernement im September 1913.

Im Juli 1914 bestätigte Kaiser Nikolaus I. das Gesetz über die Organisation der Gerichtsbarkeit im Gouvernement Chełm. Es wurde im Gouvernement Chełm die gleiche Organisation der Gerichtsbarkeit wie in den übrigen Gouvernements des Königreichs Polen beibehalten, aber die Grenzen der Gemeinde- und Friedensgerichtsbezirke sowie die der Versammlungen von Gemeinde- und Friedensrichtern wurden verschoben. In Chełm wurde ein neues Bezirksgericht berufen. Wesentlich war der Ausschluß der Gerichtsbarkeit im Gouvernement Chełm aus dem Gerichtsbezirk der Warschauer Gerichtskammer und deren instantielle Unterordnung unter die Gerichtskammer in Kiew.

In dem neuen Gouvernement galt weiterhin das gerichtliche Recht des Königreichs Polen, darunter auch das französisch-polnische materielle Zivilrecht.

Bevor der Zar das Gesetz über die Organisation der Gerichtsbarkeit im Gouvernement Chełm unterzeichnet hatte, wurde mit den Vorbereitungen zur Berufung neuer Gerichte begonnen. Die Kader wurde zusammengestellt; als Richter sollten Personen russischer Nationalität mit Kenntnis des im Königreich Polen geltenden Rechts eingesetzt werden. Vorgesehen war auch die allmähliche Verlegung polnischer Notare und Rechtsanwälte in andere Gebiete und Ersetzung derselben durch Russen. Der Ausbruch des Krieges verhinderte die Realisierung dieser Pläne. Im September 1914 verschob das Justizministerium die Einführung des Gesetzes vom Juli 1914, bis diesbezüglich eine separate Bestimmung erlassen würde.

